
Cartes i documents

Tres documents de Josep Carner: una carta i dues cançons populars arranjades¹

DANIEL CASALS I MARTORELL

Universitat Autònoma de Barcelona

daniel.casals@uab.cat

Resum: Aquest article edita i comenta tres textos que Josep Carner va escriure quan estava destinat com a cònsol a Le Havre (1927-1932) i que va adreçar a Maria de l'Assumpció Pascual, que seria, des de 1931, titular de la Càtedra Elemental de Gramàtica Catalana de la Diputació de Barcelona, creada quan aquesta institució va reincorporar la Càtedra –convertida en Càtedra Superior– de Català de Pompeu Fabra, que la Dictadura de Primo de Rivera havia suprimit. D'una banda, recollim els manuscrits amb els arranjaments de les cançons *Si Sant Josep ho vol...* i *Arri, arri, cavallet...*, amb què Carner va contribuir a *Lectures d'infants 1* (1930). De l'altra, incloem una carta breu manuscrita que Carner va adreçar a Pascual a propòsit de l'elaboració de l'obra esmentada, en la qual aquesta professora de català va aplegar textos de diversos autors per encàrrec de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, en el marc de l'objectiu d'aquesta institució de millorar els materials per a l'ensenyament. D'aquestes cançons, Carner ja n'havia publicat, el 1904, una versió anterior al *Llibre dels Poetas* i a la secció «Glosas» de la revista infantil *En Patufet* i, en l'adaptació que ara estudiem, en va modificar diverses qüestions, sigui per subjectar-les a la normativa lingüística (1913, 1917, 1918), sigui per millorar les composicions.

Paraules clau: Josep Carner, Maria de l'Assumpció Pascual, *Lectures d'infants*, normativa lingüística, *Si Sant Josep ho vol...*, *Arri, arri, cavallet...*

Three documents by Josep Carner: a letter and arrangements of two popular songs

Abstract: This paper publishes and discusses three texts written by Josep Carner when he was serving as consul at Le Havre (1927-1932). They are addressed to Maria de l'Assumpció Pascual who held, starting in 1931, the Chair in Catalan Grammar at the Provincial Council of Barcelona, created when this institution restored the Chair in Catalan originally set up by Pompeu Fabra, which had been suppressed under the dictatorship of Primo de Rivera. The first two texts are manuscripts with the arrangements of the songs *Si Sant Josep ho vol...* and *Arri, arri, cavallet...*, with which Carner contributed to *Lectures d'infants 1* (1930). The other document is a short handwritten letter that Carner wrote to Pascual about her preparation of the aforementioned book, in which Pascual collected texts by various authors on behalf of the Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana as part of their mission to improve teaching materials. In fact Carner had already in 1904 published earlier versions of these songs in the *Llibre dels Poetas* and the «Glosas» section of the children's magazine *En Patufet*. However, he felt the need to bring them in line with revised language norms for Catalan (1913, 1917, 1918), or to improve them compositionally.

Keywords: Josep Carner, Maria de l'Assumpció Pascual, reading material for children, language norms, *Si Sant Josep ho vol...*, *Arri, arri, cavallet...*

1. Aquest article ha estat possible gràcies al Grup de Recerca en Història de la Llengua Catalana de l'Època Contemporània (2017 SGR 1696), reconegut i finançat per l'AGAUR de la Generalitat de Catalunya. Aquests tres documents objecte d'estudi ens han estat cedits per un familiar de Maria de l'Assumpció Pascual, amb l'objectiu que puguem dur a terme la recerca que hem projectat. Li'n donem les gràcies sincerament.

0. Introducció

Maria de l'Assumpció Pascual i Mañé va elaborar l'obra en dos volums *Lectures d'infants* (1930-1931), en la qual va aplegar textos de diversos escriptors. En el primer hi van contribuir Ferran Agulló i Vidal, Salvador Albert, Josep Carner, Alexandre Galí, Joan Maria Guasch, Joan Llongueras, Josep Maria López-Picó, Joan Maragall, Josep Pijoan, Francesc Pujols, Maria Antònia Salvà i Jacint Verdaguer. En el segon volum, Pascual va aplegar-n'hi de Hans Christian Andersen (amb traducció de Josep Carner), Capità Argüello (pseudònim de Carlos Barral i Nualart), Carles Bosch de la Trinxeria, Josep Botey, Josep Carner, Joaquim Folguera, Jacob i Wilhelm Grimm (amb traducció de Carles Riba), Joan Maria Guasch, Joan Maragall, Josep Massó i Ventós, Josep Pin i Soler, Joaquim Ruyra, Josep Maria de Sagarra, Maria Antònia Salvà i Jacint Verdaguer.

Entre els textos que va aportar-hi Josep Carner hi ha les cançons populars *Si Sant Josep ho vol...* i *Arri, arri, cavallet...*, que ja havia publicat anteriorment i que va arranjar per a *Lectures d'infants* (1930). La versió modificada de totes dues composicions i una carta de Carner a Pascual –que anomenarem *manuscrit de Le Havre* [1], [2] i [3], respectivament, pel lloc a què el seu autor estava destinat quan van ser confeigits– són l'objecte d'estudi d'aquest treball, que té per objectiu editar i comentar aquests tres documents, que s'han conservat en el fons de Maria de l'Assumpció Pascual.

Maria de l'Assumpció Pascual i Mañé (1899-1986) va cursar els Estudis Normals de la Mancomunitat de Catalunya, durant els quals va estudiar llengua catalana, matèria que s'havia de seguir a la Càtedra de Pompeu Fabra, que estava ubicada, des de 1920, a l'Escola Normal, dins de la Universitat Industrial (GALÍ 1979, p. 129). El 1924 va començar a impartir classes de català a la Secció Preparatòria d'aquesta institució. En ple declivi de la Dictadura, encapçalada aleshores per Dámaso Berenguer, la Diputació de Barcelona, a la primavera de 1931, va assignar a Pascual la Càtedra Elemental de Gramàtica Catalana, en el mateix moment que va nomenar Pompeu Fabra titular de la Càtedra Superior de Llengua Catalana, que la Dictadura havia suprimit el 1925.

La càtedra de Pascual tenia l'objectiu de preparar els estudiants que volien accedir als cursos que s'impartien a la Càtedra Superior, una tasca que va dur a terme fins al 1939 (CASALS I MARTORELL 2020). A partir de 1934, va compaginar aquesta activitat docent amb la de correctora a l'Extensió d'Ensenyament Tècnic de la Generalitat de Catalunya, a les ordres d'Emili Vallès i Vidal. I també des d'aquell mateix any va formar part, com a vocal suplent, juntament amb Cèsar August Jordana i Artur Martorell, del Tribunal Permanent de Català, que estava presidit per Pompeu Fabra i que s'ocupava d'avaluar coneixements

Una altra part de les dades que consten en aquest treball prové de documents conservats a l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona. N'hem pogut obtenir la reproducció en virtut del conveni signat entre aquesta institució i la Universitat Autònoma de Barcelona, promogut pel grup de recerca esmentat. Agraïm a Jordi Vilamala i a la Secretaria General de la Diputació de Barcelona la seva disposició a l'establiment de l'acord esmentat, i a Alcía Xicota, l'assessorament per accedir a documents que són rellevants per a aquest estudi.

de català, a l'empara de l'Ordre de 24 d'abril de 1934, signada per Ventura Gassol, conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya (DOGC núm. 123, de 3-V-1934, p. 673-674).

Pascual estava vinculada a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (APEC), que havia estat creada el 1898 per Francesc Flos i Calcat. Aquesta institució tenia entre els seus objectius la implantació de l'ensenyament del català en els diferents nivells educatius (DURAN 1997; PUJOL 2018). Ajudava econòmicament les «escoles catalanes que reunissin un mínim de condicions pedagògiques i en preferència les que donaven l'ensenyament gratuït o admetien alumnes de franc» (GALÍ 1979, p. 202-203). Amb la voluntat de formar el cos docent, l'APEC va instar, des del curs 1915-1916, la creació de càtedres de llengua catalana als estudis de magisteri del Principat (GALÍ 1979, p. 223-225).

Durant la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930), però, la llengua catalana va ser apartada del sistema educatiu (a les classes i als llibres) i els mestres que en feien ús van ser perseguits (ROIG 1992; MARCET 1987). A començament dels anys trenta del segle XX, en ple declivi del directori militar i amb l'adveniment de la Segona República (1931), es van començar a bastir unes condicions que permetien l'ensenyament del català i en català a l'escola. Aquesta expectativa, tanmateix, es va trobar amb els problemes de la baixa formació del cos docent i de la manca de materials adequats (MONÉS 1984, p. 177).

La Protectora perseguia, com hem dit, l'elaboració i la millora del llibre escolar, i, per dur a terme aquesta comesa, va crear una Comissió Tècnica, que tenia cura dels volums que s'editaven i que va ser presidida per Alexandre Galí entre 1922 i 1936 (GALÍ 1979, p. 198). Malgrat que la Dictadura va clausurar la Protectora entre 1924 i 1929, la seva Editorial Pedagògica va continuar funcionant durant aquest període (GALÍ 1970: 203).

Per encàrrec de l'APEC, Maria de l'Assumpció Pascual va elaborar els dos volums de *Lectures d'infants* (1930), el primer amb il·lustracions de Josep Obiols i el segon amb dibuixos de Lola Anglada. Aquesta compilació va ser dirigida per la Protectora i finançada per la Fundació Concepció Rabell i Cibils, vídua Romaguera, de la qual Rafael Patxot era marmessor (PUJOL 2018, p. 355). L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana va acollir la publicació, per mitjà de l'esmentada Editorial Pedagògica, d'obres com *Gramàtica Catalana: Curs Mitjà* (1918), de Pompeu Fabra; *Geografia de Catalunya* (1922), de Pere Blasi, i *Lliçons de llenguatge* (1931), d'Alexandre Galí (PUJOL 2018, p. 33).

L'obra *Lectures d'infants* es va inspirar en la sèrie anglesa Royal Readers (PUJOL 2018, p. 355) i va ser reeditada en diverses ocasions entre 1930 i 1938. El llibre primer ho va ser cinc vegades: el 1930, el 1931, el 1932, el 1934 i el 1938. La darrera va incloure composicions que no eren a les anteriors i va patir supressions de peces que contenien elements religiosos (PUJOL 2018, p. 355). *Lectures d'infants 2* es va publicar per primera vegada el 1931, va ser reeditat el 1933 i el 1936, i de l'última edició se'n van suprimir alguns textos, talment com havia passat en el primer volum de la sèrie.

Josep Carner va preparar els seus textos per a *Lectures d'infants* a Le Havre (1927-1932), on estava destinat com a cònsol d'Espanya, després d'haver exercit la carrera diplomàtica com a vicecònsol a Gènova (1921-1924) i cònsol de segona classe a Costa Rica (1924-1926), i d'haver estat nomenat cònsol a Mogador, sense, però, haver-se incorporat a aquesta darrera plaça (MANENT 1995). Tot i que s'ha assenyalat que «[n]o tenim pràcticament notícies de la vida de Carner els cinc anys que sojornà a Le Havre fins el 17 d'agost de 1932», durant aquell període va publicar *Sons de lira i flabiol* (MANENT 1969, p. 242-243) i va treballar en la traducció del *Pickwick*, que pensava enllestir l'abril de 1930, segons consta en una carta que va enviar a Jaume Bofill i Mates el 20 de març anterior (MEDINA 1995, p. 86-87). Per una lletra del 4 de juliol d'aquell mateix any adreçada a Maria Antònia Salvà, sabem que aleshores Carner estava força ocupat (JULIÀ 1997, p. 324):

He treballat ja en mant poema, però a conseqüència de l'abaltiment intel·lectual produït per la burocràcia on estic ficat, de l'abassegament de moltes feines consulars, periodístiques i de traducció de 2 novel·les de Dickens (mínimum de 150 pàgines de lletra menuda per mes), i de la represa dels meus estudis llatins per a parlar-ne amb la meva filla i ensinistrar-hi el meu fill, no puc anar amb gaires presses...

Carner va aportar quatre composicions a *Lectures d'infants 1* (1930): *Ral ralet* (p. 25), *Si Sant Josep ho vol...* (p. 121), *Arri, arri, cavallet...* (p. 142) –que provenien del *Llibre dels Poetas* (LP, 1904)– i *La sopa* (p. 35-36). Aquests quatre textos es van mantenir en les quatre primeres edicions (1930, 1931, 1932 i 1934), però el segon i el tercer –que són el nostre objecte d'estudi– van ser suprimits en la cinquena (1938).²

També va aportar sis textos a *Lectures d'infants 2* (1931): *Els albercocs i les petites collidores* (p. 43), *A muntanya* (p. 46) i *Corrandes d'una pluja a la nit* (p. 278-279), a més de tres traduccions que havia fet de contes de Hans Christian Andersen: *Contalla de la lluna* (p. 103-104), *Un gran pecat* (p. 269-271) i *La princesa de bo de bo* (p. 275-277). Tots sis textos es van mantenir en la segona edició (1933), però de la tercera (1936) se'n van suprimir el quart i el cinquè. *Els albercocs i les petites collidores* provenia d'*Els fruits saborosos* (1906) i de *Sons de lira i flabiol* (1927), i *A muntanya* havia estat recollit a *El cor quiet* (1925) i a *Sons de lira i flabiol* (1927).

«Des de ben jove, Josep Carner sentia la pruija de l'afinament crític dels propis poemes» (MANENT 1969, p. 285). Durant la seva trajectòria va anar canviant textos seus amb l'objectiu de millorar-los. El *Llibre dels Poetas* (1904) és el seu primer poemari, que recull composicions escrites fins al 1902, algunes de les quals publicades en revistes (MANENT 1995, p. 15), i s'estructura en tres parts: «Biografia», «Somnis» i «Tasca».

2. Per als textos que van ser exclosos d'aquesta darrera edició, consulteu Pujol (2018, p. 355).

La tercera conté un apartat titulat «Glosas», «que respon a la vena popular» (MANENT 1957, p. XXII) i a l'interès pel folklore, i que conté, escrites en ortografia prefabriciana, nou «cançons infantils molt conegudes, completades pel poeta amb el mateix estil» (MANENT 1969, p. 47). Quan aquest poemari ja estava publicat, Carner, amb la signatura PEPET C., va inserir a *En Patufet*, el mateix 1904, *Sol, solet* (núm. 4, p. 3-4; LP, p. 85-86), *Arri, arri, cavallet...* (núm. 5, p. 3-4; LP, p. 75-76), *Salta miralta...* (núm. 6, p. 3-4; LP, p. 89), *Plou y fa sol...* (núm. 7, p. 8; LP, p. 73-74) i *Si Sant Joseph ho vol...* (núm. 8, p. 5; LP, p. 81-82).

Talment com *Ral ralet*, ni *Si Sant Josep ho vol...* ni *Arri, arri, cavallet...* no van ser incloses en els volums d'obra completa de Josep Carner de 1957 i 1968, publicats per Selecta; en canvi, sí que ho han estat al volum *Llibres de Poesia 1904-1924* (2016), en la versió publicada al *Llibre dels Poetas* (1904).³ La composició *La sopa* va aparèixer a *Lectures d'infants 1* (1930), abans de ser aplegada a *La primavera al poblet*, un recull publicat el 1935, i sí que va ser inclosa als esmentats dos volums d'obres completes.

Una part dels canvis que Carner va inserir a *Si Sant Josep ho vol...* i *Arri, arri, cavallet...* estaven orientats a aplicar la normativa que havia anat aprovant des de 1913 l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), institució a la qual estava vinculat. Per designi d'Enric Prat de la Riba, president de la Diputació de Barcelona, Josep Carner havia ingressat a l'IEC l'any 1911, quan es va crear la Secció Filològica.⁴ Amb l'objectiu de redactar unes normes ortogràfiques, l'Institut va constituir la Ponència Ortogràfica, de la qual va ser membre juntament amb Antoni Maria Alcover, Pompeu Fabra, Frederic Clascar i Lluís Segalà, per part de la Secció Filològica; Jaume Massó i Torrents, Miquel dels Sants Oliver i Antoni Rubió i Lluch, en representació de la Secció Històrico-Arqueològica; i Pere Coromines i Eugeni d'Ors, en nom de la Secció de Ciències (SEGARRA 1985, p. 299-300).

Josep Carner va assistir, com a secretari, a les reunions de la Secció Filològica fins al 1921, quan va marxar al consolat espanyol de Gènova. Com a membre d'aquesta secció i durant el període esmentat, va participar en les sessions en què es va debatre l'elaboració de la normativa que es preparava sota la direcció de Pompeu Fabra, al qual reconeixia la feina en la fixació del codi lingüístic (MANENT 1969, p. 139):⁵

Tinc l'honor d'haver estat cronològicament, el primer ministerial de l'obra de Pompeu Fabra. Per mi, la qüestió de la fixació de la llengua era, políticament,

3. En l'edició feta per Jaume Coll el 2016, *Arri, arri, cavallet...* porta el codi LIP 30 i *Si Sant Josep ho vol...* està codificada com a LIP 33. El text que es fixa per a totes dues composicions es basa en la versió del *Llibre dels Poetas* i té en compte els testimonis anteriors, però no la versió arranjada per a *Lectures d'infants 1*.

4. Van acompanyar Josep Carner, com a membres fundacionals de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, Antoni Maria Alcover, Frederic Clascar, Pompeu Fabra, Àngel Guimerà, Joan Maragall i Lluís Segalà (SEGARRA 1985, p. 298-299; BALCELLS; PUJOL 2002, p. 74).

5. A propòsit del procés d'elecció d'un membre de la Secció Filològica, el 22 de febrer de 1932, en una carta adreçada a Jaume Bofill i Mates, Josep Carner li diu que «cal assegurar per damunt de tot (exigència de civilització) l'ortodòxia fabresca» (MANENT; MEDINA 1995, p. 101).

l'afer més greu que podien escometre els catalans. Ho hem comprovat prou. El cas d'en Fabra s'ha donat poques vegades, tan perfecte, en la història de les literatures: és un cas d'equilibri magnífic entre la ciència i el gust. Sota la direcció d'en Fabra el progrés del català ha estat evident. Tant com el fracàs científic dels seus oponents.

Quan les *Normes ortogràfiques* van ser aprovades el 1913, el mateix Prat de la Riba va fer una crida perquè la societat les adoptés sense reserves:

Per primera vegada aconsegueix avui l'Institut aquesta missió altíssima, unificadora de l'idioma, donant normes ortogràfiques per a escriure la llengua catalana. La nostra resposta, l'actitud de tots els catalans, ha d'ésser, per primera vegada també, depositar preferències personals i conviccions i hàbits i repugnàncies i arguments i discussions; i acceptar resoltament, unànimament, devotament aquestes normes.

Car elles poden donar a la nostra llengua estimada la primera de les unitats que una llengua culta necessita, la unitat ortogràfica; i el nostre acte a l'acceptar-les, tots a la una, serà un exemple de solidaritat, de patriotisme que'ns disciplinarà i enfortirà per a més difícils empreses.

Com a exemple de l'actitud exigida, Prat de la Riba exposava la renúncia que l'adopció de les *Normes ortogràfiques* havia representat per als escriptors que formaven part del mateix Institut d'Estudis Catalans:

Per arribar a aquesta convenció els homes que formen l'Institut han hagut de renunciar a hàbits i amors de tota la vida; grans escriptors molts d'ells, en el moment solemni de la renúncia a les formes ortogràfiques de que estàn vestides les seves obres, han sentit en lo més íntim de la seva ànima el dolor de la ruptura amb la seva tradició personal i amb la tradició dels seus companys i la dels seus predecessors, de la seva mateixa escola; però tots patriòticament han sacrificat aquesta unitat de l'obra personal i la unitat de la escola, per a fondre's en una unitat superior: la d'una sola ortografia nacional.

Que tots els homes de llengua catalana sàpiguen seguir el seu exemple, i aquesta ortografia nacional serà, no un desig, sinó una realitat.

Enric Prat de la Riba

(*La Veu de Catalunya*, 31 de gener de 1913, p. 3)

Lamuela i Murgades (1984, p. 39-40) han assenyalat la col·laboració necessària entre l'autoritat acadèmica que fixa les normes d'una llengua i els usuaris que les han d'aplicar perquè la primera pugui comprovar la viabilitat de les seves propostes prescriptives i perquè, en cas d'ésser adoptades, aquestes s'estenguin socialment:

Atès que en plena Galàxia Gutenberg, i més en un moment d'evolució encara primerenc, els detentors, conformadors i usuaris d'una llengua literària són primordialment els integrants de la fauna plumífera i, més en general, els de les classes socials aptes i necessitades de produir i de consumir alta cultura, el gramàtic es troba obligat a recórrer-hi en primera instància per tal de constatar-hi la norma lingüística real en vigor, per tal de vehicular-ne de noves a través seu, per tal d'intervenir operativament per mediació seva en la construcció de la llengua literària. Fabra, doncs, no s'estarà pas d'adreçar-se tot sovint en els seus textos teòrics als escriptors en demanda d'una més que imprescindible col·laboració.

En efecte, Fabra instava els escriptors «contínuament a utilitzar la llengua amb propietat i dignitat, a assajar la viabilitat de les propostes que ell i altres estudiosos anaven fent» (SOLÀ 1987, p. 46). Entre els que van col·laborar-hi hi havia Guerau de Liost, Joaquim Ruyra, Josep Carner i Carles Riba, cosa que oferia a Fabra un camp de proves per a les seves regles (FABRA 1932, p. 131):

L'existència d'un grup nombrós d'escriptors amatents a col·laborar en l'obra de redreçament de la llengua, és d'una importància inapreciable. Gràcies a ella, hom pot llançar-se més ardidament a l'assaig de qualsevol innovació, puix que en el cas d'anar errat, no ha de trigar a adonar-se del seu error. Qualsevol innovació és, així, immediatament contrastada, i el qui l'ha suggerida veurà aviat si cal renunciar-hi o si, al contrari, pot confiadament erigir-la en regla.

Al text «Filòlegs i poetes», de 1918 (1932, p. 69), el mateix Fabra reconeixia que les crides institucionals van ser escoltades pels homes de lletres:

En l'àrdua tasca de refer la nostra llengua literària [...] és, sobretot, encoratjador de veure com col·laboren eficaçment a aquesta tasca els escriptors actuals, amatents a acollir tots els perfeccionaments que una coneixença cada dia més pregona de la llengua parlada i de la llengua antiga va suggerint incessantment.

Al pròleg de la primera edició del *Diccionari ortogràfic* (1917, citat per Fabra 1932, p. 61), Fabra ja havia reconegut l'adhesió majoritària dels homes de lletres a les normes:

A despit, però, de llur detractors, les Normes ortogràfiques, al poc temps d'ésser publicades, es veien adoptades per la gran majoria dels escriptors actuals i de les publicacions catalanes, èxit que era realment per a encoratjar l'Institut a prosseguir la seva obra de fixació de l'ortografia catalana.

Les *Normes ortogràfiques* (1913) van ser adoptades, a més de per la premsa escrita en català (FERRANDO i NICOLÁS 1997² [1993]; CASALS i MARTORELL 2018), «per la majoria d'escriptors, com J. Bofill i Mates, J. M. López i Picó. C. Riba, A. Rovira i Virgili, C. Soldevila, C. Cardó, J. Pous i Pagès, J. Puig i Ferreter, J. M. de Sagarra», per bé que també van ser «combatudes en un principi per un nombre notable de personalitats que consideraven que les normes atemptaven [contra] la tradició secular de la llengua» (MARCET 1987, p. 144-145).

El redreçament de la llengua catalana es va iniciar durant el Modernisme i es va assolir durant el Noucentisme, amb Fabra com a figura d'enllaç entre tots dos moviments culturals (MURGADES 1987, p. 43, 45): de fet, els «cinc grans criteris configuradors de la reforma lingüística del català modern» [això és, diasistematicitat, economia, especificitat, funcionalització i intel·lectualització (MURGADES 2016a, p. 153-154)] es vinculen amb postulats del Noucentisme,⁶ durant el qual es va desenvolupar «una ideologia de la llengua nacional». Aquest ideari es va concretar en l'obra normativa de Fabra i de l'Institut d'Estudis Catalans amb fites com les *Normes ortogràfiques* (1913), el *Diccionari ortogràfic* (1917) i la *Gramàtica catalana* (1918). Segons observa Murgades (2018, p. 61-62), l'establiment d'aquesta normativa «anirà de bracet amb el desplegament d'un discurs [...] que, formant part substancial ell mateix de l'anomenada cultura de la llengua, tendirà a subratllar la importància dels dos altres grans factors constituents i dinamitzadors –en aquella època– de la tal cultura de la llengua: l'escola i els escriptors».

Ferrando i Nicolás (1997² [1993], p. 177) coincideixen a assenyalar que el Noucentisme «contribuí decisivament a consolidar literàriament l'obra normativitzadora de Fabra i a incardinar la cultura en la vida política del moment, gràcies sobretot a l'obra d'Eugeni d'Ors, Josep Carner i Josep Maria López Picó». Els dos primers, a més, ho van fer en qualitat d'escriptors i com a membres de l'esmentada ponència encarregada d'elaborar les normes dins de l'Institut d'Estudis Catalans, la institució que el poder polític –en mans del catalanisme representat per la Lliga Regionalista– havia creat per a l'establiment de normes lingüístiques.

En el marc del Noucentisme, Josep Carner va contribuir a l'edició d'una literatura impresa d'acord amb les normes de l'Institut d'Estudis Catalans com a director literari de l'Editorial Catalana, creada el 1917 –any de la publicació del *Diccionari ortogràfic*– en l'òrbita de la Lliga Regionalista (RAFANELL 2017, 108). Va seleccionar els autors i els títols que havien de nodrir la col·lecció «Biblioteca Catalana», integrada per obres d'escriptors autòctons, tant dels consolidats i com dels joves. Els textos que aquesta sèrie havia d'acollir s'havien d'ajustar, d'una banda, a les noves tendències literàries i, de l'altra, a la normativa promulgada per l'IEC, sedàs que, per Carner, es concretava en una «harmonització ortogràfica» (RAFANELL 2017, p. 130).

6. La identificació entre la reforma lingüística i el Noucentisme es reforça pel fet que els opositors de l'una eren també contraris a l'altre (MURGADES 1987, p. 45-46).

Era un exemple de la manera com l'ortografia establerta s'imposava, per mitjà del sector editorial lligat al partit que ostentava el poder institucional a la Mancomunitat de Catalunya, i s'oferia a la societat com un model de conducta lingüística uniformadora desitjada per la classe dirigent (MURGADES 2016b, p. 92):

[...] l'exercitació en el forçament previ domini d'aquesta [ortografia] ha de contribuir a crear uns hàbits de conducta disciplinadors, extrapolables com a tals a tot d'altres àmbits, començant primerament pels lingüístics ja al·ludits (lèxic, etc.), però igualment extensibles a tots aquells altres de diversos en què la interiorització de les normes oportunes faciliti la convivència d'acord amb els valors propis del reformisme polític en què s'encarna el catalanisme mesocràtic del moment, els de l'anomenat Noucentisme.

El mateix Josep Carner, exponent del Noucentisme, implicat en la institució normativitzadora i admirador de Prat de la Riba, va entendre que la seva obra havia de materialitzar el sacrifici que va representar per als membres de l'IEC l'assumpció de les *Normes ortogràfiques* (1913). Per això, va aplicar la normativa a les seves composicions anteriors, com ho demostren les versions de les cançons *Si Sant Josep ho vol...* i *Arri, arri, cavallet...*, que va enviar a Maria de l'Assumpció Pascual per a *Lectures d'infants* (1930).

1. *Si Sant Josep ho vol...*

En la taula que hi ha a sota podem veure, a l'esquerra, la cançó *Si Sant Joseph ho vol...* que l'any 1904 Josep Carner va publicar al *Llibre dels Poetas* (1904, p. 81-82) i, a la dreta, la versió manuscrita que en va preparar perquè Maria de l'Assumpció Pascual la inclogués a *Lectures d'infants 1* (1930):

<i>Llibre dels Poetas</i> (1904)	Manuscrit de Le Havre [1]
SI Sant Joseph ho vol avuy farà bon día; si Sant Joseph ho vol avuy farà bon sol.	<u>Si Sant Josep ho vol...</u> Si Sant Josep ho vol avui farà bon dia; si Sant Josep ho vol avui farà bon sol.

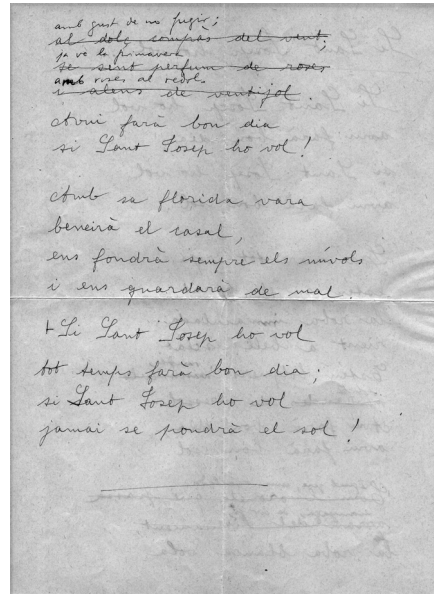
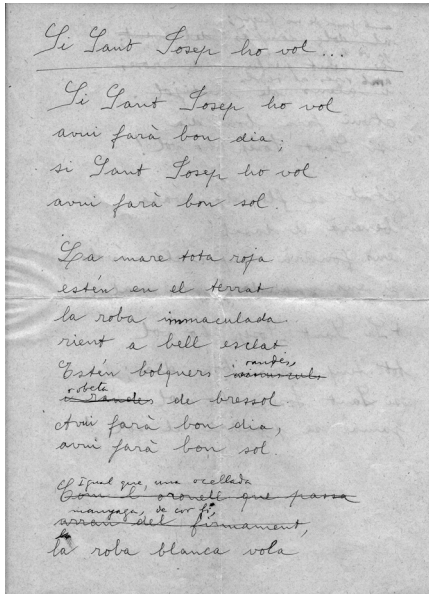
<i>Llibre dels Poetas</i> (1904)	Manuscrit de Le Havre [1]
La mare tota roja estén en el terrat la roba immaculada rihent a bell esclat. Estén bolquers minúsculs y randas de bressol. Avuy farà bon día, avuy farà bon sol! Com l'oronel que passa arran del firmament, la roba blanca vola al dols compàs del vent; se sent perfum de rosas y alens de ventitjol. Avuy farà bon día si Sant Joseph ho vol! Absa florida vara benehirà el casal, ens fondrà sempre els núvols y ens lliurarà de mal. Si Sant Joseph ho vol tot temps farà bon día; si Sant Joseph ho vol jamay se pondrà el sol!	La mare tota roja estén en el terrat la roba immaculada rient a bell esclat. Estén bolquers⁷ i randes,⁸ robeta⁹ de bressol.¹⁰ Avui farà bon dia, avui farà bon sol. Igual que una ocellada¹¹ manyaga, de cor fí,¹² la roba blanca vola amb gust de no fugir;¹³ ja ve la primavera¹⁴ amb roses al redol. Avui farà bon dia si Sant Josep ho vol! Absa florida vara beneirà el casal, ens fondrà sempre els núvols i ens guardarà de mal. Si Sant Josep ho vol tot temps farà bon dia; si Sant Josep ho vol jamai se pondrà el sol!

7. Tot i que en l'edició d'aquesta cançó inclosa en el *Llibre dels Poetas* (1904) ja hi apareix *bolquers*, en una versió manuscrita prèvia (AULET 1991, p. 13) hi ha *bolquès*, amb circumflex sobre la *e*. Aquest signe marcava la supressió de la *r* i no va ser inclòs en les *Normes ortogràfiques* (1913), tal com Fabra va exposar a la conversa filològica (núm. 612) publicada el 19 de novembre de 1924 (FABRA 2010, p. 629-630).

8. Hi consta ratllat *minúsculs* (*Estén bolquers minúsculs*).

9. Hi consta ratllat *i randes* (*i randes de bressol*).

10. Tot i que al *Llibre dels Poetas* (1904) s'hi usa *bressol*, en la versió manuscrita al·ludida a la nota 6 hi ha la paraula *breçol*, amb *ç*. Al manuscrit de Le Havre [1] es va mantenir la solució del compendi, tal com estava previst al punt 12 de les *Normes ortogràfiques* (1913, p. 9). Justament a aquest mot Fabra s'hi va referir en la conversa filològica del 17 d'agost de 1920: «l'Institut ha reduït l'ús de la *ç* limitant-lo als mots d'origen llatí en els quals hi ha per a mantenir la *ç* raons anàlogues a les que hi ha per a conservar la *c* en *cent*, *cel*, *cinc*, etc. Com a conseqüència d'aquesta reducció es troben haver-se d'escriure amb *s* o *ss* un bon nombre de mots que hom era habituat de veure escrits amb *ç*, i són aquests mots (als quals corresponen generalment mots castellans amb *z*) que molts continuen escrivint amb *ç* creient que és amb *ç* que els escriu

Manuscrit de Carner amb les rectificacions de la cançó «Si Sant Josep ho vol...». Font: Arxiu de Maria de l'Assumpció Pascual.

La nova versió contenia canvis orientats, d'una banda, a aplicar-hi la normativa que havia promulgat fins aleshores l'IEC i que afecten (a) l'ortografia i (b) el lèxic; i de l'altra, (c) a millorar poèticament la composició.

Pel que fa als primers (a), les composicions que integren el *Llibre dels Poetas* (1904) estan impreses, com corresponia a l'època, en ortografia prefabriana. En canvi, en el manuscrit que presentem i en l'edició de *Lectures d'infants* (1930) es van aplicar les directrius contingudes a les *Normes ortogràfiques* (1913) –que Josep Carner, com a membre de l'IEC, havia signat el 24 de gener de 1913–, al *Diccionari ortogràfic* (1917) i a la *Gramàtica catalana* (1918), de Pompeu Fabra.

Pel que fa a l'accentuació gràfica, va eliminar l'accent del substantiu *día* perquè és una paraula plana acabada en vocal. L'accent sobre les *a* tòniques va passar de ser d'agut

l'Institut. Tals són els mots *dansa*, *arròs*, *bressol*, *tros*, *tassa*, etc. Per evitar grafies errònies com *dança*, *arroç*, *breçol*, etc., cal tenir ben present que, segons l'ortografia de l'Institut, tenen *s* o *ss* molts mots que els primitius partidaris de la *ç* escrivien amb aquesta lletra, i molts dels mots en què el so de *s* sorda correspon a una *z* castellana...» (FABRA 2010, p. 309).

11. Hi consta ratllat el vers *Com l'oronell que passa*, havent-hi canviat *oronel*.

12. Hi consta ratllat el vers *arran del firmament*.

13. Hi consta ratllat *al dolç compàs del vent*, havent-hi canviat *dols* i *compàs*, que apareixien al *Llibre dels Poetas* (1904).

14. Hi consta ratllat *se sent perfum de roses*, havent-hi canviat la desinència del plural femení.

a greu (*farà > farà, compàs > compàs, benehirà > beneirà, fondrà > fondrà, lliurarà > lliurarà, pondrà > pondrà*), en aplicació de la norma 16 (1913, p. 12) i del punt 3 de l'«Exposició de l'Ortografia Catalana segons el sistema de l'Institut» (1917, p. 24).

La desinència dels plurals femenins passava de *-as*, el 1904, a *-es* (*randas > randes, rosas > roses*) en el manuscrit de Le Havre [1], d'acord amb la norma ortogràfica 1 (1913, p. 7) i el punt 11 de l'«Exposició de l'Ortografia Catalana segons el sistema de l'Institut» (1917, p. 27). Va substituir *y* per *i* en diftongs (*avuy > avui, jamay > jamai*) i en el cas de la conjunció copulativa (*y ens lliurarà de mal > i ens lliurarà de mal*), en aplicació, respectivament, dels punts cinquè i sisè –directriu en què Fabra havia comptat amb el suport de l'ideòleg del Noucentisme, Eugeni d'Ors (MURGADES 2016b, p. 89)– de les *Normes ortogràfiques* (1913, p. 6).

En el pla del consonantisme, Carner va suprimir la *h* etimològica procedent del llatí (*Joseph > Josep*) i la que venia d'una consonant desapareguda *i*, alhora, marcava un hiat (*rihent > rient, benehirà > beneirà*), supòsits que estaven recollits en el punt tercer de la primera obra normativa (1913, p. 5). Fabra fins i tot era partidari de suprimir les hacs inicials etimològiques, però no va reeixir en el seu intent, perquè les *Normes ortogràfiques* van ser fruit d'un consens en el si de l'Institut d'Estudis Catalans, en el qual aquesta grafia va trobar suports com el del mateix Eugeni d'Ors (MURGADES 2016b, p. 89; 2018, p. 74-76).¹⁵ Segons Murgades (1987, p. 45, nota 27; 2016a, p. 153), el criteri d'economia és el que va regir tant per a la proposta fabriana d'eliminar aquesta grafia com per a la supressió efectiva de «les *h* que no siguin etimològiques».

Josep Carner va adoptar la *m* davant de consonants bilabials com *b*, *p* i *m* (*inmaculada > immaculada*), una modificació que s'emparava en el punt 8 de les *Normes ortogràfiques* (1913, p. 7) i en el 38è de l'«Exposició de l'Ortografia Catalana segons el sistema de l'Institut» (1917, p. 41). Va canviar la forma de la preposició *ab* per *amb* (*Ab sa florida vara > Amb sa florida vara*), d'acord amb el punt novè de les *Normes ortogràfiques*. Tot i que aquesta obra reconeix que la forma *ab* era «empleada sistemàticament pels autors antics», estableix que s'ha d'escriure la preposició *amb*, que era «dins el domini lingüístic català, d'una extensió incomparablement més gran que *ab* i l'única empleada en la pronunciació normal de Barcelona» (1913, p. 8).

Pel que fa al (b) lèxic, el vers *y ens lliurarà de mal* va provocar una altra modificació, atès que el significat amb el qual usava el verb *lliurar* ('preservar algú o alguna cosa d'un dany') corresponia a *deslliurar*. La substitució de l'un per l'altre no era possible perquè el segon té una síl·laba més, per la qual cosa va canviar-lo per *guardar*, que sí

15. Per conèixer el posicionament de Fabra sobre el manteniment de les *h* en les *Normes ortogràfiques* (1913), vegeu l'apartat «La necessitat de sacrificar el punt de vista personal», dins de l'article «De la depuració de la llengua literària», publicat a *La Nova Revista* (1929) i reproduït a Fabra (1932: 117-132). Sobre la interpretació de les raons que sustenten la posició d'Eugeni d'Ors, vegeu Murgades (2018: 74-75). La renúncia de Fabra a algunes de les seves propostes «s'inscriu de ple dins l'ampli marc històric determinat per les contradiccions i possibilitats de la societat catalana d'aquell moment» (LAMUELA; MURGADES, 1984: 30).

que té aquest contingut semàntic i que posteriorment seria inclòs al *Diccionari general de la llengua catalana* (s. v. *guardar*).

Quant als canvis (c) per motius poètics, va substituir els versos *Com l'oronei que passa / arran del firmament* per *Igual que una ocellada / manyaga, de cor fi*.¹⁶ La formulació nova introdueix la imatge de la trajectòria d'un estol d'ocells, que s'ajusta més que l'anterior –el vol d'un sol ocell– al moviment de diferents peces de roba estesa. Amb l'adjectiu *manyaga* i el sintagma preposicional *de cor fi*, Carner va introduir un sentit de suavitat, adient a la roba d'infant. El canvi del segon vers d'aquesta estrofa (*manyaga, de cor fi*), a més, el va obligar a modificar el quart perquè rimessin (*de al dols compàs del vent a amb gust de no fugir*). Així mateix, va modificar els dos versos següents (*se sent perfum de roses / y alens de ventitjol > ja ve la primavera / amb roses al redol*). Amb aquest canvi, l'esment que s'hi fa de la primavera, una estació que ens situa de cara al bon temps, permet una transició temàtica més suau cap als dos darrers versos de l'estrofa (*Avui farà bon dia / si Sant Josep ho vol!*).

A *Lectures d'infants 1*, després de la versió arranjada per Carner, Maria de l'Assumpció Pascual va inserir un exercici (p. 122) de comprensió lectora d'aquesta composició, en el qual pregunta als destinataris del llibre el significat de paraules i d'expressions que conté l'esmentada cançó popular:

Què vol dir?: la roba immaculada, rient a bell esclat, randes, una ocellada, manyaga, de cor fi, la roba blanca vola amb gust de no fugir, ja ve la primavera amb roses al redol, casal?

2. *Arri, arri, cavallet...*

En la taula que hi ha a continuació hem transcrit, a l'esquerra, la versió d'*Arri, arri, cavallet...* que Josep Carner va incloure al *Llibre dels Poetas* (1904, p. 75-76) i, a la dreta, la versió manuscrita destinada a *Lectures d'infants 1*:

<i>Llibre dels Poetas</i> (1904)	Manuscrit de Le Havre [1]
ARRI, arri, cavallet; anirèm a Sant Benet!	<u>Arri, arri cavallet...</u> Arri, arri, cavallet; anirem a Sant Benet!

16. Aquest canvi comporta la desaparició de la grafia *oronei* (corresponent a *oronell*), que era pre-normativa.

<i>Llibre dels Poetas</i> (1904)	Manuscrit de Le Havre [1]
Sant Benet es un besavi qu'afalaga els infants, y qu'els omple de joguinas de joguinas y petons.	Sant Benet és un besavi que afalaga els infants, i que els omple de joguines i els encén d'il·lusions.¹⁸
Sant Benet té grans arrugas y dos llavis somrients; Sant Benet ab son gayato pega als nens que son dolents.	Sant Benet té grans arrugues però els¹⁹ llavis somrients; Sant Benet amb son gaiato pega als nens que són dolents.
Fá sa barba pessigollas quan petona als infants,¹⁷ y te el cap plé de rondallas y la bossa de bobons.	Fa sa barba pessigolles tot besant²⁰ els infants, i té el cap ple de rondalles i la boca²¹ de cançons.²²
Del mantell li dú la quía un dels àngels aprenents; y el ceneixen tres coronas tres coronas resplendents.	Del mantell li duu la cua un dels àngels aprenents; i el ceneixen tres corones tres corones resplendents.
Párat, párat, cavallet que s'adorm el teu genet!	Para't, para't, cavallet que s'adorm el teu genet! Josep Carner

Carner va partir de la versió d'*Arri, arri, cavallet...* que havia publicat al *Llibre dels Poetas* (1904, p. 75-76). Els arranjaments que hi va fer –que consten al manuscrit de Le Havre [2]– tenien també els mateixos dos objectius que en la correcció de la primera cançó (*Si Sant Josep ho vol...*): d'una banda, aplicar-hi la normativa que havien promulgat fins aleshores l'Institut d'Estudis Catalans i Pompeu Fabra i, de l'altra, millorar aquesta composició des del punt de vista poètic. La primera comesa afecta (a) l'ortografia, (b) la sintaxi i (c) el lèxic; i la segona, (d) la mètrica, (e) el significat dels versos i (f) la puntuació.

17. A la pàgina 75 del *Llibre dels Poetas* s'hi llegeix «al infants», però a la pàgina 182 hi ha una fe d'errates amb la correcció següent: «A la plana 75, ratlla 12, hi ha *al* per *als*».

18. Hi apareix ratllat el vers *de joguines i petons*.

19. Hi apareix ratllat *i dos* (*i dos llavis somrients*).

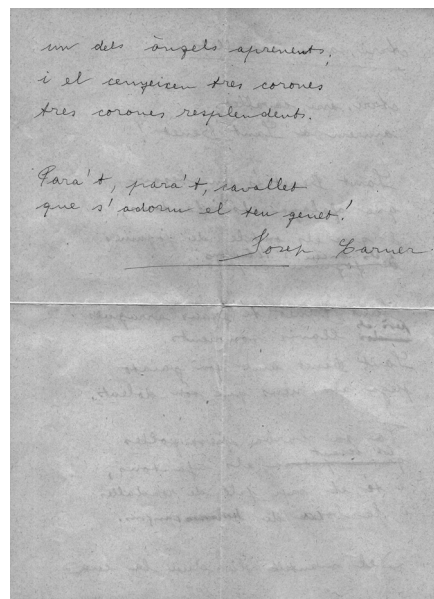
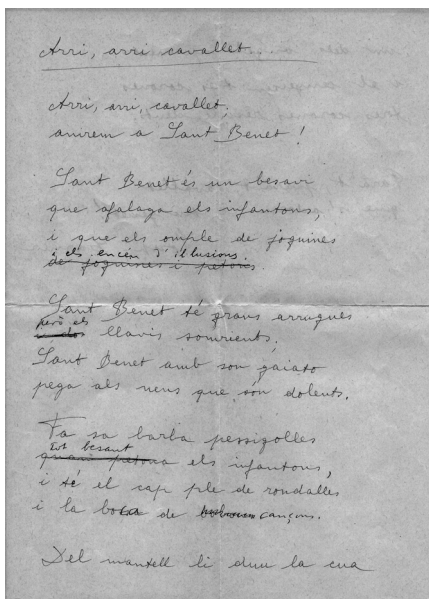
20. Hi consta ratllat *quan petona*, que és substituït per *tot besant*.

21. El substantiu *bossa* hi és substituït per *boca*.

22. Hi figura ratllat *bobons*.

Els canvis (a) ortogràfics volien seguir les *Normes ortogràfiques* (1913) i l'«Exposició de l'Ortografia Catalana segons el sistema de l'Institut» (FABRA 1917, p. 23-48). Pel que fa a l'accentuació, la titlla de la *a* va passar d'aguda a greu (*àngels* > *àngels*), d'acord amb el punt 16 del document fundacional del corpus normatiu (IEC 1913, p. 12). Van perdre-la els monosíl·labs que no calia distingir d'una parella homògrafa (*dú* > *duu*, *fá* > *fa*, *plé* > *ple*). En canvi, sí que pertocava l'accent diacrític quan s'havia de fer aquesta distinció (1917, p. 24-25): en la tercera persona del singular (*és*) i en la del plural (*són*) del present d'indicatiu del verb *ésser*, i en la tercera del singular del mateix temps de *tenir* (*té*). Es va suprimir la titlla a *anirèm* (> *anirem*), atès que és una paraula aguda acabada en *-m*, i a *quia* (> *cua*), perquè és plana finalitzada en vocal (1913, p. 12).

En relació amb el vocalisme, a diferència de la versió de 1904, al manuscrit de Le Havre [2] ja no es va marcar, amb un apòstrof, l'elisió de la vocal àtona final del pronom relatiu *que* en contacte amb la vocal inicial de la paraula següent (*qu'afalaga* > *que afalaga*, *qu'els omple* > *que els omple*), d'acord amb el punt 17 de les *Normes ortogràfiques* (1913, p. 13), una modificació que no fa variar el nombre de síl·labes del vers, perquè l'elisió es continua fent en l'oralitat. En canvi, sí que es va recórrer a l'apòstrof a l'hora de separar la segona persona del singular de l'imperatiu del pronom de segona persona en posició enclítica (*párat* > *para'ï*), que és una de les excepcions previstes per la norma ortogràfica 19 (1913, p. 13-14).

Manuscrit de Carner amb les rectificacions de la cançó «Arri, arri, cavallet...». Font: Arxiu de Maria de l'Assumpció Pascual.

La desinència dels femenins plurals va passar de *-as* a *-es* (*joguines, arrugues, coronas, rondalles*), en aplicació de la norma ortogràfica 1 (1913, p. 7). No obstant això, el 1904 ja s'havia pogut veure aquesta terminació (només, però, en la paraula *coronas*) en la versió d'*Arri, arri, cavallet...* que Josep Carner havia publicat a la secció «Glosas» de la revista infantil *En Patufet* (núm. 5, p. 3-4). Així mateix, la *y* consonàntica de 1904 va passar a *i* (*gayato* > *gaiato*) i la conjunció copulativa *y* va esdevenir *i* (*y el cenyeixen* > *i el cenyeixen*), d'acord amb les normes 5 i 6, respectivament (1913, p. 6). A més, la preposició *ab* va donar pas a *amb* (*Sant Benet ab son gayato* > *Sant Benet amb son gaiato*), en aplicació de la norma ortogràfica 9 (1913, p. 8).

Quant a la (b) sintaxi, va suprimir la preposició *a* davant del complement directe del verb *besar* (que substituïa *petonar*, tal com veurem més endavant), d'acord amb la *Gramàtica catalana* (1918, p. 113, paràgraf 113), que, tot i que signada a títol personal per Fabra, es considerava el sedàs oficial.²³ El Mestre havia insistit a difondre que, tret de les excepcions previstes, el complement directe no havia d'estar precedit per *a*, tal com va fer a la secció «Converses filològiques» del diari *La Publicidad*. El 5 d'abril de 1920 (núm. 113, de l'edició de les *Obres Completes*) condemnava aquest castellanisme després de constatar que continuava detectant-lo en textos escrits i aprofitava l'avinentesa per fer una crida als escriptors perquè evitessin de cometre'l (FABRA 2010, p. 245):

Convindria que els escriptors tinguessin sempre ben presents les construccions a evitar per tal que no les deixessin passar inadvertidament en llurs escrits. Si l'escriptor, assabentat que cal rebutjar l'ús de la preposició *a* en els complements directes, cada cop que li venia a la ploma aquesta preposició davant una designació de persona (*a la reina*), s'aturava un moment a considerar si aquesta designació és un complement directe o un complement altre que el directe, evitaria fàcilment d'incórrer en el castellanisme en qüestió, vist que no és pas gens difícil de conèixer si un complement és directe. Hi ha mitjans podríem dir mecànics de conèixer-ho, que no exigeixen pas grans coneixements gramaticals.

Pel que fa al (c) lèxic, en la versió de 1904 hi apareix *somrisents*, que al manuscrit de Le Havre [2] es converteix en *somrients*. La primera forma no seria inclosa al *Diccionari general de la llengua catalana* (1932), que Fabra estava elaborant aleshores i del qual Carner devia tenir notícia dels treballs com a membre de la Secció Filològica. *Somrisent* sí que està documentat, en canvi, al *Diccionari català-valencià-balear*, d'Antoni M. Alcover i Francesc de B. Moll, amb el significat 'somrient'.

23. En l'edició facsimil que l'Institut d'Estudis Catalans va publicar el 1995 de la *Gramàtica catalana* (1918, 1933⁷), de Pompeu Fabra, es va incloure una «Nota preliminar», en la qual s'assenyala que «[s]ense que mai s'hi hagi dit formalment que aquest text tenia caràcter normatiu i que, per tant, assenyalava els límits dels usos correctes de la llengua, de fet tant l'Institut com els lectors del llibre sempre l'hi han considerat».

D'altra banda, la modificació de *quan petona als infants a tot besant els infantons* està provocada perquè el verb *petonar* no era present al *Diccionari ortogràfic* (1917) i tampoc no seria inclòs al *Diccionari general de la llengua catalana*. Aquesta obra lexicogràfica acabaria recollint *petonejar*, formada amb l'infix *-ej-*:

Petonejar *v. trans.* Fer petons (a algú o alguna cosa).²⁴

Quant a (d) la mètrica, el pas de *y la bossa de bobons* de la versió de 1904 –*Llibre dels Poetas*– a *i la boca de cançons* –en el manuscrit de Le Havre [2] i a *Lectures d'infants* (1930)– transita d'una rima entre *infantons* (amb *o* tancada) i *bobons*²⁵ (*s. v. bobò*, amb *o* oberta, *Diccionari ortogràfic*) a una altra d'entre la primera paraula i *cançons*, totes dues amb *o* tancada. Amb la substitució de *bossa* per *boca*, a més, l'autor aplica el patró de fer referència a una part del cos a cada vers d'aquesta estrofa. El canvi de *de joguinas y petons* per *i els encén d'il·lusions* suprimeix la repetició de *joguines*, que apareix en el vers anterior (*i que els omple de joguines*).

En relació amb el (e) sentit dels versos, amb *però els llavis somrients* (manuscrit de Le Havre [2] i *Lectures d'infants I*) en lloc de *y dos llavis somrisents* (1904), Josep Carner introdueix un connector adversatiu (*però*) que explicita el contrast entre els dos trets (interpretats oposadament) de Sant Benet que expressen els dos versos (*Sant Benet té grans arrugues/però els llavis somrients*), sense alterar-ne, tanmateix, les condicions mètriques (versos heptasil·làbics).

Pel que fa a (f) la puntuació, al manuscrit de Le Havre [2] no hi ha coma al final del penúltim vers de la mateixa manera que a la font d'on provenia –el *Llibre dels Poetas* (1904)–, però sí que consta, en canvi, en la versió de *Lectures d'infants I* (1930). Sigui inserida per l'autor en la revisió de les proves, sigui introduïda per Pascual, és una coma preceptiva que reflecteix una pausa abans de l'oració subordinada, amb valor causal, que hi ha en l'últim vers (*Para't, para't, cavallet, / que s'adorm el teu genet!*).

Com per a *Si Sant Josep ho vol...*, en el cas d'*Arri, arri, cavallet...* Maria de l'Assumpció Pascual va incloure un exercici sobre aquesta segona composició, que està orientat a la comprensió lectora i que pregunta als destinataris el significat de mots i d'expressions que apareixen en aquesta cançó popular (p. 142):

Què vol dir?: besavi, afalaga, els encén d'il·lusions, somrients, gaiato, rondalles, mantell, aprenents, cenyeixen, resplendents, genet?

24. Aquesta cèdula és a <https://taller.iec.cat/fabra/fitxes/DiccFabraLex51_0976.pdf> [Consulta: 20-12-2020].

25. A Carner (2016, p. 59) s'assenyala que en una versió anterior («test. tardà dels JF de Manlleu de 1902») en lloc de *bobons* hi ha *bombons*.

3. La carta

Durant el període d'elaboració de *Lectures d'infants*, Josep Carner va mantenir correspondència amb Maria de l'Assumpció Pascual. A més de la tramesa inicial dels textos destinats als primers volums, que havia de ser anterior a 1931, la carta manuscrita amb signatura autògrafa que presentem ([3]) és una altra mostra d'aquesta relació epistolar:

[Encapçalament imprès: CONSULADO DE ESPAÑA EN EL HAVRE]
24-11-31

Sta. Maria A. Pascual.

Distingida, deferent amiga: li estic molt agraït per la seva lletra, que em servirà més que no creu, però que, tot seguit, ja m'ha dat el goig de sentir-la. Només em sap greu que no m'hagi dit on va néixer.

Li retorno, amb l'habitual promptitud, les proves: la mateixa necessitat de far presto m'obliga avui a ésser breu: és mal correspondre, però, estigui'n segura, sense culpa meva.

Sempre obligat affm. amic

Josep Carner

Amb l'encapçalament del consolat espanyol a Le Havre, aquesta missiva breu està datada el 24 de novembre de 1931 en aquesta ciutat normanda, on Carner va estar destinat com a cònsol d'Espanya entre 1927 i 1932. El redactat, sintètic, posa de manifest la voluntat d'enllestir ràpidament la tramesa (...*la mateixa necessitat de far presto*...), probablement perquè havia de compatibilitzar les activitats d'escriptor i de traductor amb les responsabilitats diplomàtiques, com hem subratllat en l'apartat introductori.

Pel contingut, amb aquesta lletra l'anomenat *Príncep dels poetes* tornava a Pascual unes proves de composicions elaborades per a *Lectures d'infants* que el primer havia revisat. Per l'expressió «amb l'habitual promptitud» sabem que aquesta tramesa no era la primera amb la qual li enviava unes galerades corregides. Per la data, en el cas que ens ocupa les esmenes adduïdes podrien ser, molt probablement, les de la tercera edició del llibre primer, de 1932, per bé que no és descartable que fossin les dels textos carnerians de la segona edició del primer volum o de la primera del segon, ambdues publicades el mateix any 1931.

En la tercera edició (1932) de *Lectures d'infants I* Carner hi va introduir unes poques esmenes que es concreten en la inserció de la segona coma en el títol de la cançó *Arri, arri, cavallet...*, i en la restitució de la essa de *als* en el quart vers de la tercera estrofa (*pega als nens que són dolents*, p. 145), grafia que havia desaparegut de la segona

edició. En canvi, la cançó *Si Sant Josep ho vol...* no registra modificacions (p. 124-125). En aquesta mateixa edició, en l'exercici que correspon a *Si Sant Josep ho vol...* (p. 125), es detecta la correcció d'una rodona en la preposició *a* (*rient a bell esclat > rient a bell esclat*).

En la carta esmentada, Josep Carner manifestava admiració i proximitat en el tractament que conferia a Maria de l'Assumpció Pascual (*Distingida, deferent amiga*). Aquesta proximitat s'accentua amb la tria del verb *sentir* en el passatge «li estic molt agraït per la seva lletra, que em servirà més que no creu, però que, tot seguit, ja m'ha dat el goig de sentir-la». El subratllat, del mateix Carner, decanta el significat cap a 'percebre', i no cap a 'oir', atès que la comunicació a què Carner al·ludeix va ser escrita i no oral. A més, aquesta carta dona a entendre que en una d'anterior el poeta s'havia interessat per algunes dades personals de Pascual i que, almenys pel que fa al lloc de naixement d'aquesta (Vilanova i la Geltrú), no n'havia obtingut resposta, cosa que retreia obertament a la destinatària.

En aquest sentit, ha estat assenyalat que, a causa de l'ambient tradicional i cristià en què va ser educat, de jove es va despertar en Josep Carner una actitud de galanteig amb les dones (MEDINA 1998, p. 8):

[...] va ser des dels condicionaments d'aquest ambient, ornamentat amb la pompa dels galants i les dames del passeig de Gràcia, vigilat amb discreció pel caputxí Rupert Maria de Manresa i seguit de lluny per Maria Antònia Salvà, que anaren passant, l'un rere l'altre, els successius *flirteigs* que acabaren portant-lo, anys després, al seu primer matrimoni, amb la xilena Carmen de la Ossa y Vicuña.

¿Era enamoradís, Josep Carner? És ben cert que els poemes amb temàtica amorosa abunden al llarg de la seva obra. Però, a la vista del que van revelant els records i els documents sobre l'època juvenívola del poeta, es pot constatar que molt sovint les seves aventures no passaren del *flirt* i del galanteig superficial: Carner papallonejava, per a oblidar l'endemà. Tanmateix consta que en alguna solemne ocasió s'enamorà de debò i fins assaborí l'amargant regust del fracàs.

4. A mode de conclusió

Les dues cançons arranjades per a *Lectures d'infants 1* (1930) i la carta de Carner a Maria de l'Assumpció Pascual que presentem són tres documents manuscrits que han restat inconeguts fins ara i que aporten dades sobre l'etapa en què Carner va estar destinat al consolat espanyol de Le Havre. A més de la millora dels aspectes poètics, els canvis aplicats a les dues composicions ens donen mostra de l'exemplaritat d'adaptar la seva obra anterior a la normativa promulgada per Pompeu Fabra i per l'Institut d'Estudis Catalans, institució de la qual Carner era membre des de 1911 adscrit a la Secció Filològica.

A més de l'adhesió susdita, reclamada institucionalment, en el cas que ens ocupa les modificacions cobraven una importància afegida, atès que les cançonetes trameses a Pascual –professora de català i correctora de textos– estaven destinades a un llibre escolar per aprendre la llengua catalana, un àmbit al qual Fabra atorgava molta importància per a la difusió de la normativa. Aquest fet s'esdevenia en un moment en què, amb un canvi de règim en l'horitzó, es fressava el camí per a l'ensenyament del català durant la Segona República, període en què Maria de l'Assumpció Pascual va tenir un paper rellevant que cal que sigui reconegut.

Bibliografia

- A. M. ALCOVER; F. B. MOLL, 1993 [1950-1968]: *Diccionari català-valencià-balear*. Palma: Moll.
- J. AULET, 1991: *L'obra de Josep Carner*, Barcelona: Teide («El Blau Mari» 13).
- A. BALCELLS; E. PUJOL, 2002: *Història de l'Institut d'Estudis Catalans. Volum I. 1907-1942*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans («Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica» LVII).
- J. CARNER, 1957: *Obres completes. Poesia*. Pròleg de Marià Manent, Barcelona: Selecta.
- J. CARNER, 1968: *Obres completes*. Pròleg a la Poesia de Marià Manent. Pròleg a la Prosa de Maurici Serrahima, Barcelona: Selecta.
- J. CARNER, 2016: *Llibres de poesia 1904-1924*. Edició de Jaume Coll. Barcelona: Edicions 62 («Biblioteca Clàssica Catalana»).
- D. CASALS I MARTORELL, 2018: «L'aplicació de les *Normes ortogràfiques* fabrianes a *La Publicitat*», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. XXIX, p. 109-130.
- D. CASALS I MARTORELL, 2020: «Política i planificació lingüístiques durant la Segona República (1931-1939). Els cursos presencials no universitaris de català organitzats i promoguts per la Generalitat de Catalunya», *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, núm. 74, p. 58-74 <<https://doi.org/10.2436/rld.i74.2020.3496>>.
- L. DURAN, 1997: *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, Barcelona: Editorial Afers.
- P. FABRA, 1917: «Exposició de l'Ortografia Catalana segons el sistema de l'Institut», dins INSTITUT DE LA LLENGUA CATALANA, *Diccionari ortogràfic*, Barcelona: Institut de la Llengua Catalana, p. 23-48.
- P. FABRA, 1995 [1918, 1933⁷]: *Gramàtica catalana*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- P. FABRA, 1932: *Diccionari general de la llengua catalana*, Barcelona: Llibreria Catalònia.

P. FABRA, 1932: *El català literari*, Barcelona: Barcino.

P. FABRA, 2010: *Obres completes*. Dirigides per Jordi Mir i Joan Solà. Volum. 7. Barcelona – València – Palma: Raval Edicions, Proa – Edicions 62 – Edicions 3i4 – Editorial Moll.

A. FERRANDO; M. NICOLÁS, 1997² [1993]: *Panorama d'història de la llengua catalana*, València: Tàndem Edicions.

A. GALÍ, 1979: *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900-1936. Llibre I. La llengua. Entitats defensores i propagadores*. Barcelona: Fundació A. G.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, 1913: *Normes ortogràfiques*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

INSTITUT DE LA LLENGUA CATALANA, 1917: *Diccionari ortogràfic*, Barcelona: Institut de la Llengua Catalana.

L. JULIÀ CAPDEVILA, 1997: «Epistolari entre Josep Carner i Maria-Antònia Salvà», dins A. MANENT; J. MEDINA, *Epistolari de Josep Carner*. Volum. 3, Barcelona: Curial («Epistolari de la Catalunya Contemporània» 5), p. 153-490.

X. LAMUELA; J. MURGADES, 1984: *Teoria de la llengua literària segons Fabra*, Barcelona: Quaderns Crema.

A. MANENT, 1969: *Josep Carner i el Noucentisme. Vida, obra i llegenda*, Barcelona: Edicions 62 («Llibres a l'abast» 76).

A. MANENT, 1995: *Josep Carner* (Resum biogràfic per Jaume Medina), Barcelona: Columna.

M. MANENT, 1957: «Pròleg», dins CARNER, Josep. *Obres completes*, Barcelona: Selecta, p. XV-LXIII.

P. MARCET, 1987: *Història de la llengua catalana II*, Barcelona: Teide («El Blau Marí» 11).

J. MEDINA, 1995: «Epistolari entre Josep Carner i Jaume Bofill i Mates», dins A. MANENT; J. MEDINA, *Epistolari de Josep Carner*. Volum 2, Barcelona: Curial («Epistolari de la Catalunya Contemporània» 4), p. 45-129.

J. MEDINA, 1998: *Les dames de Josep Carner*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat («Biblioteca Serra d'Or» 196).

J. MONÉS I PUJOL-BUSQUETS, 1984: *La llengua a l'escola (1714-1939)*, Barcelona: Barcanova.

J. MURGADES, 1987: «El Noucentisme», dins M. de RIQUER; A. COMAS; J. MOLAS, *Història de la literatura catalana*. Volum 9, Barcelona: Ariel, p. 9-72.

J. MURGADES, 2016a: *Escrips sobre llengua*, Lleida: Pagès editors.

J. MURGADES, 2016b: «Dimensió política de l'ortografia», dins D. CASALS; N. NOGUÉ (ed.), *Cent anys de Normes ortogràfiques*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat («Biblioteca Milà i Fontanals» 63).

J. MURGADES, 2018: *Escrips sobre Fabra*, Lleida: Pagès editors.

M. A. PASCUAL (cur.), 1930-1931: *Lectures d'infants 1 i 2*, Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.

D. PUJOL, 2018: *La llengua catalana a l'escola, entre la repressió i la resistència (1715-2018)*. De l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana als Premis Baldiri Reixac d'estímul a l'escola en català, Tesi doctoral, Universitat de Girona.

A. RAFANELL, 2017: «Les reedicions de la “Biblioteca Catalana” (1919-1922)», *Estudis Romànics*, núm. 39, p. 107-136.

M. SEGARRA, 1985: *Història de l'ortografia catalana*, Barcelona: Empúries («Les Naus d'Empúries. Timó» 1).

J. SOLÀ, 1987: *L'obra de Pompeu Fabra*, Barcelona: Teide («El Blau Marí» 8).